

DVOJJAZYČNÁ KNIHA
PRO POKROČILÉ

ve spolupráci
s akademickou obcí

Johann Wolfgang Goethe

STURM UND DRANG GÖTZ VON BERLICHINGEN

BOUŘE A VZDOR. DRAMA RYTÍŘE
GÖTZE Z BERLICHINGENU

pro výuku upravili Jana Navrátilová a Jan Budňák

Německo-český
zrcadlový text
Jazykové komentáře
Cvičení
Slovníček

MP3

Drama namlušeno
rodilými mluvčími

Bouře a vzdor

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.edika.cz
www.albatrosmedia.cz

Jana Navrátilová, Jan Budňák
Bouře a vzdor – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2016

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

Slovo úvodem

Milí čtenáři!

Pocitujete zdrženlivý odstup při slovech *světoví klasikové, klasická díla*, nebo vám dokonce naskakuje husí kůže, když slyšíte termín *povinná četba*?

Dovolte, abychom se vás pokusili přesvědčit, že se za tím mohou skrývat zajímavé i dobrodružné příběhy, že problémy, které literární postavy řeší, nám mohou být dokonce i dnes blízké. Vždyť touha po lásce, spravedlnosti, nenávisti, žárlivosti, radost, smutek, hlad po penězích, honba za slávou, závist, škodolibost... to všechno důvěrně známe, ať se to odehrávalo v minulých stoletích nebo jde o naši současnost.

Jména jako Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller a další reprezentují jedny z největších osobností německé i světové literatury. Tak je známe z učebnic. Ale přesto to byli normální lidé se všemi chybami, touhami, vášněmi, byli také mladí, nerozvážení, plní ideálů, také chtěli tvořit lepší svět.

Drama, které vám v této knize nabízíme, vzniklo v době, která se v německé literatuře příznačně nazývá *Sturm und Drang* – období *bouře a vzdoru*. Hlavní důraz se klade na *hluboce prožívané city, vášně*, hrdinové se pohybují neustále v *extrémních situacích* a pohříchu většinou *končí tragicky*.

Dílo je dramatickou prvotinou mladého autora, Goethe měl jen něco málo přes dvacet let, když je psal. Vytvořil dílo plné vášně a touhy po svobodě. Nejvyššími hodnotami pro něho jsou svoboda, čest a spravedlnost.

Götz z Berlichingenu je idealizovaná historická postava rytíře, který s mečem v ruce obhazuje právo a spravedlnost a nakonec hluboce rozčarován lidskou falšou umírá.

Ponořte se do četby a přeneste se do světa, kde láska je vždy věrná, čistá a nesmrtelná, zloba nezkrotná, zoufalství bezedné a zrada propastná!

Na konci knihy najdete cvičení vhodná před četbou, během četby i po četbě. Hodí se především do hodin německého jazyka na středních a vysokých školách. Věříme, že studentům pomohou lépe dramatu i celé době porozumět. Následuje slovník, ve kterém naleznete méně známá, případně v současném jazyce méně obvyklá slova. Celé drama si můžete poslechnout na přiloženém CD.

Přejeme hodně krásných zážitků a příjemně strávených chvil!

Johann Wolfgang Goethe: Götz von Berlichingen

Ein Schauspiel

Personen:

Kaiser Maxmilian

Götz von Berlichingen

Elisabeth, seine Frau

Maria, seine Schwester

Karl, sein Söhnchen

Georg, sein Bube

Bischof von Bamberg

Weislingen

Adelheid von Walldorf

Liebetraut

Abt von Fulda

} an des Bischofs Hofe

Olearius, beider Rechte Doktor

Bruder Martin

Hanns von Selbitz

Franz von Sickingen

Lerse

Franz, Weislingens Bube

Kammerfräulein der Adelheid

Metzler, Sievers, Link, Kohl, Wild, Anführer der rebellischen Bauern

Hoffrauen, Hofleute am Bambergischen Hofe

Kaiserliche Räte

Ratsherren von Heilbronn

Richter des heimlichen Gerichts

Zwei Nürnberger Kaufleute

Max Stumpf, pfalzgräflicher Diener

Ein Unbekannter

Johann Wolfgang Goethe: Götz z Berlichingenu

Divadelní hra

Osoby:

Císař Maxmilian

Götz z Berlichingenu

Elizabeta, jeho žena

Marie, jeho sestra

Karel, jeho synek

Georg, jeho panoš

Biskup z Bamberku

Weislingen

Adelheida z Walldorfu

Liebetraut

Opat z Fuldy

} na dvoře biskupa

Olearius, doktor obojího práva

Bratr Martin

Hanns ze Selbitz

Franz ze Sickingenu

Lerse

Franz, Weislingenuv panoš

Adelheidina komorná

Metzler, Sievers, Link, Kohl, Wild, vůdcové vzbouřených sedláků

Dvorní dámy, dvořané na bamberském dvoře

Císařští rádcové

Heilbronnští radní

Soudcové tajného soudu

Dva norimberští kupci

Max Stumpf, sluha falckraběte

Neznámý

Erster Akt

Schwarzenberg in Franken. Herberge

Metzler und Sievers am Tische. Zwei Reitersknechte abseits beim Feuer. Wirt.

Sievers: Hänsel, noch ein Glas Brantwein, und mess christlich.

Wirt: Du bist der Nimmersatt.

Metzler *leise zu Sievers:* Erzähl das noch einmal vom Berlichingen! Die Bamberger dort ärgern sich, sie möchten schwarz werden¹.

Sievers: Bamberger? Was tun die hier?

Metzler: Der Weislingen ist oben auf'm Schloss beim Herrn Grafen schon zwei Tage. Ich weiß nicht, wo er herkommt; sie warten auf ihn; er geht zurück nach Bamberg.

Sievers: Wer ist der Weislingen?

Metzler: Des Bischofs rechte Hand, ein gewaltiger Herr, der dem Götz auch auf den Dienst lauert².

Sievers: Er mag sich in Acht nehmen.

Metzler *leise:* Nur immer zu! *laut:* Seit wann hat denn der Götz wieder Händel mit dem Bischof von Bamberg? Es hieß ja, alles wäre vertragen und geschlichtet.

Sievers: Ja, vertrag du dich mit den Pfaffen! Wie der Bischof sah, er richtet nichts aus, und zieht immer den kürzeren³, kroch er zum Kreuz und war geschäftig, dass der Vergleich zustande käme. Und der getreuherzige Berlichingen gab unerhört nach, wie er immer tut, wenn er im Vorteil ist.

Metzler: Gott erhalt' ihn! Ein rechtschaffener Herr! Es ist doch dumm, dass ihm der letzte Streich missglückt ist!

Sievers: Ich glaub nicht, dass ihn lang was so verdrossen hat. Denk auch: alles war aufs genaueste verkundschaftet, wann der Bischof aus dem Bad käme, mit wie viel Reitern, welchen Weg; und wenn's nicht wär durch falsche Leute verraten worden, wollt er ihm das Bad gesegnet und ihn ausgerieben haben.

Erster Reiter: Was räsoniert ihr von unserm Bischof? Ich glaub', ihr sucht Händel.

Sievers: Kümmert euch um eure Sachen! Ihr habt an unserem Tisch nichts zu suchen!

Zweiter Reiter: Wer heißt euch von unserm Bischof despektierlich reden?

Sievers: Hab' ich euch Red und Antwort zu geben? Seht doch den Fratzen!

Erster Reiter *schlägt ihn hinter die Ohren.*

¹ sich schwarz ärgern nebo vor Ärger schwarz werden – *rozzlobit se sebec*

² lauern – *číhat, vyčkávat (na chybu apod.)*

První dějství

Schwarzenberg ve Francích. Hostinec

Metzler a Sievers u stolu. Stranou u ohně dva jezdečtí pacholci. Hospodský.

Sievers: Hänsle, ještě sklenici kořalky, a křesťanskou míru.

Hospodský: Ty jsi nenasyta.

Metzler *tiše k Sieversovi:* Povídej ještě jednou o Berlichingenovi! Ti bamberští tam jsou naštvaní, rádi by byli neviditelní.

Sievers: Bamberští? Co ti tady dělají?

Metzler: Weislingen je už dva dny nahoře na hradě u pana hraběte. Nevím, odkud přišel; oni na něho čekají; vrací se do Bamberku.

Sievers: Kdo je ten Weislingen?

Metzler: Biskupova pravá ruka, mocný pán, který také vyčkává, až Götz udělá chybu.

Sievers: Měl by se mít na pozoru.

Metzler *tiše:* Jen tak dál! *nahlas:* Od kdypak má Götz zase spor s biskupem z Bamberku? Říkalo se, že je prý všechno domluveno a urovnáno.

Sievers: No, domlouvej se s velebníčky! Jak biskup viděl, že nic nepořídí a vytáhne vždycky špatný los, přilezl ke křížku a čile se snažil, aby došlo ke smíru. A dobrosrdečný Berlichingen to přijal, jako vždy, když je ve výhodě.

Metzler: Bůh ho ochraňuj! Je to poctivý pán! Ale je škoda, že mu ten poslední kousek nevyšel!

Sievers: Myslím, že ho dlouho nic tak nemrzelo. Pomysli: všechno bylo co nej-přesněji naplánováno, kdy biskup půjde z lázně, s kolika jezdci, kterou cestou; a kdyby to falešníci nevyzradili, určitě by mu lázeň poželal a jeho vydrhnul.

První jezdec: Co to tady řečníte o našem biskupovi? Myslím, že vyhledáváte hádky.

Sievers: Starejte se o své věci! U našeho stolu nemáte co hledat.

Druhý jezdec: Kdo vám dovoluje pomlouvat našeho biskupa?

Sievers: Mám vám dát pořádnou odpověď? Podívejte se na toho spratka!

První jezdec *mu dá ránu za uši.*

³ den kürzeren ziehen – *táhnout kratší, špatný los (slovní hříčka)*

Metzler: Schlag den Hund tot!

Sie fallen übereinander her.

Zweiter Reiter: Komm her, wenn du's Herz hast.

Wirt *reißt sie voneinander:* Wollt ihr Ruh haben! Tausend Schwenenot! Schert euch hinaus! In meiner Stub soll's ehrlich und ordentlich zugehen. *Schiebt die Reiter zur Tür hinaus.* Und ihr Esel, was fangt ihr an?

Zwei Berlichingische Reiter kommen.

Erster Reiter: Was gibt's da?

Sievers: Ei, guten Tag, Peter! Veit, guten Tag! Woher?

Zweiter Reiter: Dass du dich nicht unterstehst zu verraten, wem wir dienen.

Sievers *leise:* Da ist euer Herr Götz wohl auch nicht weit?

Erster Reiter: Halt dein Maul! Habt ihr Händel?

Sievers: Ihr seid den Kerlen begegnet draußen, das sind Bamberger.

Erster Reiter: Was tun die hier?

Metzler: Der Weislingen ist droben auf'm Schloss, beim gnädigen Herrn, den haben sie geleitet.

Erster Reiter: Der Weislingen?

Zweiter Reiter *leise:* Peter! Das ist ein gefundenes Fressen⁴! *laut:* Wie lang' ist er da?

Metzler: Schon zwei Tage. Aber er will heut noch fort, hört' ich einen von den Kerls sagen.

Erster Reiter *leise:* Sagt' ich dir nicht, er wär daher! Hätten wir dort drüben eine Weile passen können. Komm, Veit.

Sievers: Helft uns doch erst die Bamberger ausprügeln.

Zweiter Reiter: Ihr seid ja auch zu zwei. Wir müssen fort. Adies!

Ab.

Sievers: Lumpenhunde die Reiter! Wann man sie nicht bezahlt, tun sie dir keinen Streich.

Metzler: Ich wollt schwören, sie haben einen Anschlag. Wem dienen sie?

Sievers: Ich soll's nicht sagen. Sie dienen dem Götz.

Metzler: So! Nun wollen wir über die draußen. Komm! so lang' ich einen Bengel hab, fürcht' ich ihre Bratspieße⁵ nicht.

Sievers: Dürften wir nur so einmal an die Fürsten, die uns die Haut über die Ohren ziehen.

⁴ ein gefundenes Fressen – doslova *nalezené žrádlo*

⁵ der Bratspieß – doslova *rožeň, špíz* (na opékání)

Metzler: Zabij toho psa!

Vrhnu se na sebe.

Druhý jezdec: Jen pojď, jestli si troufáš.

Hospodský *je od sebe odtrhuje:* Nechcete dát pokoj! Tisíc láter! Klid'te se ven! V mé hospodě bude klid a pořádek! *Vystrkuje jezdce ke dveřím ven.* A vy, oslové, co to děláte?

Vcházejí dva Berlichingenovi jezdci.

První jezdec: Co se tu děje?

Sievers: Aj, dobrý den, Petře! Veite, dobrý den! Odkudpak?

Druhý jezdec: Neopovaž se prozradit, u koho sloužíme.

Sievers *tiše:* To snad také váš pán Götz není daleko?

První jezdec: Drž hubu! Máte tady nějaký spor?

Sievers: Potkali jste ty chlapy venku, jsou to bamberští.

První jezdec: Co tu dělají?

Metzler: Weislingen je nahoře na hradě, u milostivého pána, oni ho doprovázeli.

První jezdec: Weislingen?

Druhý jezdec *tiše:* Petře! To je terno! *nahlas:* Jak dlouho je tady?

Metzler: Už dva dny. Ale ještě dnes chce odjet. Slyšel jsem to říkat jednoho z těch chlapů.

První jezdec *tiše:* Neříkal jsem ti to, byl by odtud pryč. Kdybychom byli mohli tam naproti chvíli počkat. Pojď, Veite!

Sievers: Pomozte nám přece napřed zmlátit ty bamberské.

Druhý jezdec: Jste přece dva. My musíme jít. Sbohem!

Odcházejí.

Sievers: Darebáci, ti jezdci! Když je člověk nezaplátí, neužije je na žádnou legraci.

Metzler: Přisahal bych, že něco kujou. Komu slouží?

Sievers: Nemám to říkat. Slouží Götzovi.

Metzler: Tak! No, dejme se teď do těch tam venku. Pojď! Dokud mám klacek, nebojím se těch jejich páráték.

Sievers: Kéž bychom tak jednou směli na pány, kteří z nás stahují kůži.

Herberge im Wald

Götz, vor der Tür unter der Linde: Wo meine Knechte bleiben! Auf und ab muss ich gehen, sonst übermannt mich der Schlaf. Fünf Tage und Nächte schon auf der Lauer⁶. Es wird einem sauer gemacht, das bisschen Leben und Freiheit. *Schenkt ein.* Wieder leer! Georg! Solang's daran nicht mangelt und an frischem Mut, lach' ich über der Fürsten Herrschsucht und Ränke. – Georg! – Schickt ihr nur euren gefälligen Weislingen herum zu Vettern und Gevattern, lasst mich anschwärzen. Nur immer zu. Ich bin wach. Du warst mir entwischt, Bischof! So mag denn dein lieber Weislingen die Zeche bezahlen. – Georg! Hört der Junge nicht? Georg! Georg!

Der Bube im Panzer eines Erwachsenen: Mein Herr!

Götz: Wo steckst du? Hast du geschlafen? Was zum Henker treibst du für Mummerei? Komm her, du siehst gut aus. Schäm dich nicht, Junge. Du bist brav! Es ist Hanns' Kürass?

Georg: Er wollt' ein wenig schlafen und schnallt' ihn aus.

Götz: Er ist bequemer als sein Herr.

Georg: Zürnt nicht. Ich nahm ihn leise weg und legt' ihn an, und holte meines Vaters altes Schwert von der Wand, lief auf die Wiese und zog's aus.

Götz: Und hiebst um dich herum? Da wird's den Hecken und Dornen gutgegangen sein. Schläft Hanns?

Georg: Auf Euer Rufen sprang er auf und schrie mir, dass Ihr rieft. Ich wollt den Harnisch ausschnallen, da hört' ich Euch zwei-, dreimal.

Götz: Geh! Bring ihm seinen Panzer wieder und sag ihm, er soll bereit sein, soll nach den Pferden sehen.

Georg: Die hab' ich recht ausgefüttert und wieder aufgezümt. Ihr könnt aufsitzen, wann Ihr wollt.

Götz: Bring mir einen Krug Wein, gib Hanns auch ein Glas, sag ihm, er soll munter sein, es gilt. Ich hoffe jeden Augenblick, meine Kundschafter sollen zurückkommen.

Georg: Ach gestrenger⁷ Herr!

Götz: Was hast du?

Georg: Darf ich nicht mit?

Götz: Ein andermal, Georg, wenn wir Kaufleute fangen und Führen wegnehmen.

Georg: Ein andermal, das habt Ihr schon oft gesagt. O diesmal! Diesmal! Ich will nur hinten laufen, nur auf der Seite lauern. Ich will Euch die verschossenen Bolzen wiederholen.

⁶ auf der Lauer sein/liegen – *být na čekání, číhat*

⁷ gestreng – *přísný*, zde (zast.) – *urozený*

Příbytek v lese

Götz přede dveřmi pod lipou: Kde jen jsou moji služebníci! Musím chodit sem a tam, jinak mě přemůže spánek. Pět dní a nocí už čekám. Člověku ztrpne ta trocha života a svobody. *Nalévá si.* Zase prázdný! Georgu! Dokud nechybí tohle a dobrá mysl, vysměji se vládychtivosti a intrikám pánů. – Georgu! – Jen pošlete vašeho milého Weislingena k bratrancům a kmotrům, jen mě nechte pomlouvat. Jen tak dál! Jsem na stráži. Upláchl jsi mi, biskupe! Tak tedy účet zaplatí tvůj milý Weislingen. – Georgu! Copak ten chlapec neslyší? Georgu! Georgu!

Panoš v brnění pro dospělého: Urozený pane!

Götz: Kde vězíš? Spal jsi? A co to u čerta provádíš za maškarádu? Pojď sem, vypadáš dobře. Nestyd' se, hochu. Jsi dobrý! Je to Hannsův kyrys⁸?

Georg: Chtěl chvilku spát a rozeplnul si ho.

Götz: Je pohodlnější než jeho pán.

Georg: Nezlobte se. Potichu jsem ho vzal a oblékl ho, sundal jsem ze stěny starý meč mého otce, běžel na louku a tasil.

Götz: A sekal jsi kolem sebe? To patrně prospělo křovinám a trnů. Hanns spí?

Georg: Na vaše zavolání vyskočil a křičel na mě, že jste volal. Chtěl jsem to brnění rozeplnout, ale to jsem vás už dvakrát, třikrát slyšel.

Götz: Běž! Dones mu zase jeho brnění a řekni mu, ať je připraven, ať dohlédne na koně.

Georg: Ty jsem už pořádně nakrmil a znovu okšíroval. Můžete nasednout, kdy budete chtít.

Götz: Přines mi džbán vína, Hannsovi dej také sklenku, řekni mu, ať je bdělý, o to jde. Doufám, že se každým okamžikem vrátí moji zvědové.

Georg: Ach, urozený pane!

Götz: Copak máš?

Georg: Nesmím s vámi?

Götz: Jindy, Georgu, až budeme chytat kupce a brát jim povozy.

Georg: Jindy, to jste říkal už kolikrát. Ó, tentokrát! Tentokrát! Budu jenom vzadu, jen číhat z boku. Budu vám nosit zpět vystřelené šípy.

⁸ kyrys – krunýř kryjící prsa

Götz: Das nächste Mal, Georg. Du sollst erst ein Wams⁹ haben, eine Blechhaube und einen Spieß.

Georg: Nehmt mich mit! Wäre ich letztens dabei gewesen, Ihr hättet die Armbrust¹⁰ nicht verloren.

Götz: Weißt du das?

Georg: Ihr warft sie dem Feind an Kopf, und einer von den Fußknechten hob sie auf; weg war sie! Gelt¹¹ ich weiß?

Götz: Erzählen dir das meine Knechte?

Georg: Wohl. Dafür pfeif' ich ihnen auch, wenn wir die Pferde striegeln, allerlei Weisen und lerne sie allerlei lustige Lieder.

Götz: Du bist ein braver Junge.

Georg: Nehmt mich mit, dass ich's zeigen kann!

Götz: Das nächste Mal, auf mein Wort. Unbewaffnet wie du bist, sollst du nicht in Streit. Die künftigen Zeiten brauchen auch Männer. Ich sage dir, Knabe, es wird eine teure Zeit werden: Fürsten werden ihre Schätze bieten um einen Mann, den sie jetzt hassen. Geh, Georg, gib Hanns seinen Kürass wieder und bring mir Wein. *Georg ab.* Wo bleiben meine Knechte? Es ist unbegreiflich. Ein Mönch! Wo kommt der noch her?

Bruder Martin kommt.

Götz: Ehrwürdiger Vater, guten Abend! Woher so spät?

Martin: Dank Euch, edler Herr! Und bin vorderhand nur demütiger Bruder, wenn's ja Titel sein soll. Augustin mit meinem Klostersnamen, doch hör' ich am liebsten Martin, meinen Taufnamen.

Götz: Ihr seid müde, Bruder Martin, und ohne Zweifel durstig! *Der Bube kommt.* Da kommt der Wein eben recht.

Martin: Für mich einen Trunk Wasser. Ich darf keinen Wein trinken.

Götz: Ist das Euer Gelübde¹²?

Martin: Nein, gnädiger Herr, es ist nicht wider mein Gelübde, Wein zu trinken; weil aber der Wein wider mein Gelübde ist, so trinke ich keinen Wein.

Götz: Wie versteht Ihr das?

Martin: Wohl Euch, dass Ihr's nicht versteht. Essen und Trinken, mein' ich, ist des Menschen Leben.

Götz: Wohl!

Martin: Wenn Ihr gegessen und getrunken habt, seid Ihr wie neu geboren; seid stärker, mutiger, geschickter zu Eurem Geschäft. Der Wein erfreut des Menschen Herz, und die Freudigkeit ist die Mutter aller Tugenden.

Götz: Přístě, Georgu. Měl bys mít nejprve kamizolu, přilbici a kopí.

Georg: Vezměte mě s sebou! Kdybych byl posledně při tom, nebyl byste ztratil kuši.

Götz: Ty to víš?

Georg: Hodil jste ji na nepřítele a jeden z pěšáků ji zvedl; a byla pryč! Vidíte?

Götz: To ti vypravují moji sluhové?

Georg: Ovšem. Zato jim taky hvízdám, když hřebelcujeme koně, všelijaké nápěvy a učím je všelijaké veselé písničky.

Götz: Jsi hodný hoch.

Georg: Vezměte mě s sebou, abych to mohl dokázat.

Götz: Přístě, máš mé slovo. Neozbrojený, jako teď jsi, nemůžeš do boje. Budoucí časy budou také potřebovat muže. Říkám ti, chlapče, budou to drahé časy: knížata budou nabízet své poklady za jednoho muže, kterého nyní nenávidí. Běž, Georgu, vrať Hannsovi jeho brnění a přines mi víno. *Georg odchází.* Kde jen jsou moji služebníci! To je nepochopitelné. Mnich! Odkud ten se tu bere?

Přichází bratr Martin.

Götz: Ctihodný otče, dobrý večer! Odkud tak pozdě?

Martin: Děkuji vám, vznešený pane! A jsem prozatím jen pokorným bratrem, má-li to být titul. Augustin je mé klášterní jméno, ale slyším nejraději na Martina, mé křestní jméno.

Götz: Jste unaven, bratře Martine, a bezpochyby žíznivý! *Přichází panoš.* Víno vám přijde právě vhod.

Martin: Pro mne jen doušek vody. Nesmím pít víno.

Götz: Učinil jste slib?

Martin: Ne, milostivý pane, pít víno není v rozporu s mým slibem; protože ale víno je v rozporu s mým slibem, pak ho nepiji.

Götz: Jak tomu rozumíte?

Martin: Blaze vám, že tomu nerozumíte. Jíst a pít patří podle mne k životu člověka.

Götz: Ovšem!

Martin: Kdykoliv jste se najedl a napil, jste jako nově narozený; jste silnější, smělejší, šikovnější ve své práci. Víno potěší člověku srdce a veselost je matka všech ctností.

⁹ das Wamms, das Wams – *kazajka, kamizola (součást výstroje)*

¹⁰ die Armbrust – *kuše, samostřil (historická zbraň)*

¹¹ gelt – (hovor.) *vid'te*), že, že ano

¹² das Gelübde – formální výraz – *slib, příslib (slavnostní)*

Götz: Wenn ich ihn trinke, ist es wahr.

Martin: Davon red' ich auch. Aber wir – *Georg kommt mit Wasser.*

Götz zu Georg heimlich: Geh auf den Weg und leg dich mit dem Ohr auf die Erde, ob du nicht Pferde kommen hörst, und sei gleich wieder hier.

Martin: Aber wir, wenn wir gegessen und getrunken haben, sind wir grad das Gegenteil von dem, was wir sein sollen. Unsere schläfrige Verdauung stimmt den Kopf nach dem Magen und in der Schwäche einer überfüllten Ruhe erzeugen sich Begierden, die einem leicht über den Kopf wachsen.

Götz: Ein Glas, Bruder Martin, wird Euch nicht im Schlaf stören. Ihr seid heute viel gegangen. *Bringt's ihm.*

Martin: In Gottes Namen! *Sie stoßen an.*

Götz steht auf, sieht nach dem Jungen und kommt wieder. Zu Martin: Was seht Ihr mich so an, Bruder?

Martin: Dass ich in Euern Harnisch verliebt bin¹³.

Götz: Hättet Ihr Lust zu einem? Es ist schwer und beschwerlich ihn zu tragen.

Martin: Was ist nicht beschwerlich auf dieser Welt! Und mir kommt nichts beschwerlicher vor, als nicht Mensch sein zu dürfen. Armut, Keuschheit und Gehorsam – drei Gelübde, deren jedes, einzeln betrachtet, der Natur das Unausstehlichste scheint¹⁴, so unerträglich sind sie alle. Und sein ganzes Leben unter dieser Last, oder der weit drückenderen Bürde des Gewissens mutlos zu keuchen¹⁵! O Herr! was sind die Mühseligkeiten Eures Lebens gegen die Jämmerlichkeiten eines Standes, der die besten Triebe, durch die wir werden, wachsen und gedeihen, aus missverstandener Begierde Gott näher zu rücken¹⁶, verdammt?

Götz: Wäre Euer Gelübde nicht so heilig, würde ich Euch bereden, einen Harnisch anzulegen, würde Euch ein Pferd geben, und wir zögen miteinander.

Martin: Wollte Gott, meine Schultern fühlten Kraft, den Harnisch zu ertragen und mein Arm Stärke, einen Feind vom Pferd zu stechen! – Arme schwache Hand, von jeher gewohnt, Kreuze zu führen und Rauchfässer zu schwingen, wie wolltest du Lanze und Schwert regieren! Kein Gelübde sollte mich abhalten wieder in den Orden zu treten, den mein Schöpfer selbst gestiftet hat!

Götz: Glückliche Wiederkehr!

Martin: Das trinke ich nur für Euch. Wiederkehr in meinen Käfig ist allemal unglücklich. Wenn Ihr wiederkehrt, Herr, in Eure Mauern, mit dem Bewusstsein Eurer Tapferkeit und Stärke; da könnt Ihr von Glück reden!

Götz: Dafür kommt's auch selten.

Götz: Když ho piji, je to pravda.

Martin: O tom také mluvím. Ale my – *Přichází Georg s vodou.*

Götz potají ke Georgovi: Jdi na cestu a polož ucho na zem, jestli neuslyšíš přijíždět koně, a hned se vrať.

Martin: Ale my, když se najíme a napijeme, jsme pravý opak toho, čím máme být. Naše unavené trávení naladí hlavu podle žaludku a ve slabosti přecpané nehybnosti vznikají touhy, které člověku lehce přerostou přes hlavu.

Götz: Jedna sklenice, bratře Martine, vám spánek nenaruší. Dnes jste toho hodně ušel. *Přináší mu ji.*

Martin: Ve jménu božím! *Přituknou si.*

Götz vstane, dívá se za hochem a opět se vrátí. K Martinovi: Proč si mě tak prohlížíte, bratře?

Martin: Moc se mi líbí vaše brnění.

Götz: Měl byste chuť nějaké vyzkoušet? Je těžké a je obtížné je nosit.

Martin: Co není na tomto světě obtížné? Mně nepřipadá nic obtížnějšího než nesmět být člověkem. Chudoba, cudnost a poslušnost – tři sliby, z nichž se každý, jednotlivě posuzováno, zdánlivě nejméně snáší s přirozeností, tak neúnosné jsou všechny. A po celý život se bojácně potácet pod tou tíhou, nebo pod břemenem špatného svědomí! Ó pane! Co jsou svízele vašeho života proti ubohosti stavu, který zatracuje nejlepší pudy, jimiž vznikáme, rosteme a prospíváme, jen ze špatně pochopené touhy přiblížit se Bohu?

Götz: Kdyby váš slib nebyl tak svatý, přemluvil bych vás, abyste si oblékl zbroj, dal bych vám koně a táhli bychom společně.

Martin: Kéž by Bůh dal, aby moje ramena cítila sílu unést zbroj a moje paže moc srazit nepřítel z koně! Ubohá slabá ruko, odedávna zvyklá nosit kříže a houpat kadidelnicemi, jak bys chtěla vládnout kopím a mečem! Žádný slib mě nezdrží od návratu k řeholi, kterou založil sám můj Stvořitel!

Götz: Šťastný návrat!

Martin: Toto piji jen za vás. Návrat do mé klece je vždy nešťastný. Když se vrátíte vy, pane, do svých zdí, s vědomím své statečnosti a síly; to můžete mluvit o štěstí!

Götz: To se také zřídka stává.

¹³ ich bin verliebt – doslova *jsem zamilovaný*, ale i *líbí se mi*

¹⁴ unausstehlich – *nesnesitelný*; das Unausstehlichste – doslova *nejnesitelnější*

¹⁵ keuchen – doslova *supět*, *těžce oddychovat* (*po námaze*)

¹⁶ rücken – doslova *posunout*, *přiblížit* (*se*). Ein Zeitpunkt rückt näher. – *Nadešel čas.*

Martin *feuriger*: Und ist, wenn's kommt, ein Vorschmack des Himmels. – Wenn Ihr zurückkehrt, mit der Beute Eurer Feinde beladen, und Euch erinnert: den stach ich vom Pferd, eh er schießen konnte, und den rannt' ich samt dem Pferde nieder, und dann reitet Ihr zu Eurem Schloss hinauf, und –

Götz: Was meint Ihr?

Martin: Und Eure Weiber! *Er schenkt ein.* Auf Gesundheit Eurer Frau! *Er wischt sich die Augen.* Ihr habt doch eine?

Götz: Ein edles vortreffliches Weib!

Martin: Wohl dem, der ein tugendsames Weib hat! der lebt noch einmal so lange. Ich kenne keine Weiber, und doch war die Frau die Krone der Schöpfung!

Götz *vor sich*: Er dauert mich¹⁷! Das Gefühl seines Standes frisst ihm das Herz.

Georg *gesprungen*: Herr! Ich höre Pferde im Galopp! Zwei! Es sind sie gewiss!

Götz: Führ mein Pferd heraus! Hanns soll aufsitzen. – Lebt wohl, teurer Bruder, Gott geleit' Euch! Seid mutig und geduldig. Gott wird Euch Raum geben.

Martin: Ich bitte um Euern Namen.

Götz: Verzeiht mir. Lebt wohl! *Er reicht ihm die linke Hand.*

Martin: Warum reicht Ihr mir die Linke? Bin ich die ritterliche Rechte nicht wert?

Götz: Und wenn Ihr der Kaiser wärt, Ihr müsstet mit dieser vorlieb nehmen. Meine Rechte, obgleich im Kriege nicht unbrauchbar, ist gegen den Druck der Liebe unempfindlich; sie ist eins mit ihrem Handschuh; Ihr seht, er ist Eisen.

Martin: So seid Ihr Götz von Berlichingen! Ich danke dir, Gott, das du mich ihn hast sehen lassen, diesen Mann, den die Fürsten hassen und zu dem die Bedrängten sich wenden! *Er nimmt ihm die rechte Hand.* Lasst mir diese Hand, lasst mich sie küssen!

Götz: Ihr sollt nicht. *Er setzt den Helm auf und nimmt die Lanze.*

Die zwei Knechte kommen.

Götz geht zu ihnen, sie reden heimlich. Kehrt sich zu Martin. Lebt wohl, werter Bruder Martin. *Küsst ihn.*

Martin: Vergesst mich nicht, wie ich Euch nicht vergesse. *Götz ab.*

Georg: Ehrwürdiger Herr, Ihr schlaft doch bei uns?

Martin: Kann ich ein Bett haben?

Georg: Nein, Herr! Ich kenne Betten nur vom Hörensagen, in unsrer Herberg' ist nichts als Stroh.

Martin: Auch gut. Wie heißt du?

Martin *vášnivěji*: A když se to stane, je to skoro jako nebe. – Když se vracíte, naložen nepřátelskou kořistí, a vzpomínáte: toho jsem srazil z koně, dříve než mohl vystřelit, a toho jsem probodl včetně koně, a pak jedete nahoru ke svému hradu, a –

Götz: Co máte na mysli?

Martin: A vaše ženy! *Nalévá.* Na zdraví vaší paní! *Utírá si oči.* Máte přece ženu?

Götz: Ušlechtilou, znamenitou ženu!

Martin: Blaze tomu, kdo má ctnostnou ženu! Tím žije ještě jednou tak dlouho. Neznám žádné ženy, a žena přece byla korunou stvoření!

Götz *pro sebe*: Je mi ho líto! Pocit z jeho postavení mu užívá srdce.

Georg *vyskočí*: Pane! Slyším koně v trysku! Dva! Jsou to určitě oni.

Götz: Vyved' mého koně! Ať Hanns nasedne. – Sbohem, drahý bratře, Bůh vás prováže! Bud'te statečný a trpělivý. Bůh vám poskytne čas.

Martin: Prosím o vaše jméno.

Götz: Odpusťte. Sbohem! *Podává mu levou ruku.*

Martin: Proč mi podáváte levici? Nejsem rytířské pravice hoden?

Götz: A i kdybyste byl císař, musel byste vzít zavděk touto. Moje pravice, ač ve válce není nepotřebná, je necitlivá vůči stisku lásky; je jedno se svou rukavicí; vidíte, je to železo.

Martin: Tedy jste Götz z Berlichingenu! Děkuji ti, Bože, že jsi mi dopřál ho uvidět, tohoto muže, kterého páni nenávidí a utlačení se k němu obracejí. *Bere jeho pravou ruku.* Nechte mi tuto ruku, dovolte mi ji políbit!

Götz: To ne. *Nasazuje si přilbu a bere kopí.*

Přicházejí dva služebníci.

Götz jde za nimi a potají spolu hovoří. Obrací se k Martinovi. Sbohem, vážený bratře Martine. *Políbí ho.*

Martin: Nezapomeňte na mne, tak jako já nezapomenu na vás. *Götz odchází.*

Georg: Vzácný pane, budete u nás spát?

Martin: Mohu mít postel?

Georg: Ne, pane! Postele znám jen z doslechu, v našem obydlí není nic než sláma.

Martin: Také dobře. Jak se jmenuješ?

¹⁷ dauern – být líto, litovat (knižní výraz)

Georg: Georg, ehrwürdiger Herr!

Martin: Georg! Da hast du einen tapferen Patron. Warte! *Zieht ein Gebetbuch hervor und gibt dem Buben einen Heiligen.* Da hast du ihn. Folge seinem Beispiel, sei brav und fürchte Gott! *Martin geht.*

Georg: Ach ein schöner Schimmel! Wenn ich einmal so einen hätte! – Und die goldene Rüstung! – Das ist ein garstiger Drache – Heiliger Georg! Mach mich groß und stark, gib mir so eine Lanze, Rüstung und Pferd, dann lass mir die Drachen kommen!

Akt 1
Teil 2

Jagsthausen. Götzens Burg

Elisabeth, Maria, Karl, sein Söhnchen

Karl: Ich bitte dich, liebe Tante, erzähl mir das noch einmal vom frommen Kind, 's ist gar zu schön.

Maria: Erzähl du mir's, kleiner Schelm, da will ich hören, ob du Acht gibst.

Karl: Wart' ein bisschen, ich will mich bedenken. – Es war einmal – ja, es war einmal ein Kind, und seine Mutter war krank, da ging das Kind hin –

Maria: Nicht doch. Da sagte die Mutter: liebes Kind –

Karl: Ich bin krank –

Maria: Und kann nicht ausgehn –

Karl: Und gab ihm Geld und sagte: geh hin, und hol dir ein Frühstück. Da kam ein armer Mann –

Maria: Das Kind ging, da begegnete ihm ein alter Mann, der war – nun Karl!

Karl: Der war – alt –

Maria: Freilich! Der kaum mehr gehen konnte, und sagte: liebes Kind –

Karl: Schenk mir was, ich hab kein Brot gegessen gestern und heute. Da gab ihm das Kind das Geld –

Maria: Das für sein Frühstück sein sollte. Da nahm der alte Mann das Kind –

Karl: Bei der Hand und sagte – und wurde ein schöner glänziger Heiliger, und sagte: liebes Kind –

Maria: Für deine Wohltätigkeit belohnt dich die Mutter Gottes durch mich: welchen Kranken du anrührst –

Karl: Mit der Hand – es war die rechte, glaub' ich.

Georg: Georg, vzácný pane!

Martin: Georg! To máš statečného patrona. Počkej! *Vytáhne modlitební knížku a dává hochovi obrázek svěťce.* Tady ho máš. Následuj jeho příkladu, buď hodný a boj se Boha! *Martin odchází.*

Georg: Ach, jaký krásný bělouš! Kéž bych jednou takového měl! – A to zlaté brnění! – To je ale ohavný drak – Svatý Jiří! Učiň mě velkým a silným, dej mi takové kopí, brnění a koně, a pak mi pošli draky!

Jagsthausen. Götzův hrad

Elisabeta, Maria, Karel, jeho synek

Karel: Prosím tě, tetičko, vypravuj mi ještě jednou o tom zbožném dítěti, to je tak moc pěkné!

Marie: Vypravuj mi to ty, malý šibale, protože chci slyšet, jestli dáváš pozor.

Karel: Počkej chvilku, chci se rozmyslet. – Byl jednou – ano – bylo jednou jedno dítě a jeho matka byla nemocná, tak to dítě šlo pryč –

Marie: Ale ne. Tu řekla matka: milé dítě –

Karel: Jsem nemocná –

Marie: A nemohu vycházet –

Karel: A dala mu peníze a řekla: jdi ven a přines si snídani. Tu přišel chudý muž –

Marie: Dítě šlo a potkalo starého muže, který byl – no, Karle?

Karel: Který byl – starý –

Marie: Ovšem! Který sotva mohl chodit a řekl: milé dítě –

Karel: Daruj mi něco, nejedl jsem chléb včera ani dnes. Tu mu dítě dalo peníze –

Marie: Které měly být na jeho snídani.

Karel: Tu ten starý muž řekl –

Marie: Tu starý muž vzal dítě –

Karel: Za ruku a řekl – a stal se z něj krásný zářící světec a řekl: milé dítě –

Marie: Za tvou dobročinnost tě matka Boží skrze mne odmění: kterého nemocného se dotkneš –

Karel: Rukou – byla to pravá, myslím.

Maria: Ja.

Karl: Der wird gleich gesund.

Maria: Da lief das Kind nach Haus und konnt' für Freuden nichts reden.

Karl: Und fiel seiner Mutter um den Hals und weinte vor Freude –

Maria: Da rief die Mutter: wie ist mir! Und war – nun Karl.

Karl: Und war – und war –

Maria: Du gibst schon nicht Acht! – Und war gesund. Und das Kind kurierte König und Kaiser, und wurde so reich, dass es ein großes Kloster baute.

Elisabeth: Ich kann nicht begreifen, wo mein Herr bleibt. Schon fünf Tage und Nächte, dass er weg ist, und er hoffte so bald seinen Streich auszuführen.

Maria: Mich ängstigt's lang. Wenn ich so einen Mann haben sollte, der sich immer Gefahren aussetzte, ich würde sterben im ersten Jahr.

Elisabeth: Dafür dank' ich Gott, dass er mich härter zusammengesetzt hat.

Karl: Aber muss dann der Vater ausreiten, wenn's so gefährlich ist?

Maria: Es ist sein guter Wille so.

Elisabeth: Wohl muss er, lieber Karl.

Karl: Warum?

Elisabeth: Weißt du noch, wie er das letztemal ausritt, da er dir Weck mitbrachte?

Karl: Bringt er mir wieder mit?

Elisabeth: Ich glaub wohl. Siehst du, da war ein Schneider von Stuttgart, der war ein trefflicher Bogenschütz¹⁸ und hatte zu Köln auf'm Schießen das Beste gewonnen.

Karl: War's viel?

Elisabeth: Hundert Taler. Und danach wollten sie's ihm nicht geben.

Maria: Gelt, das ist garstig, Karl?

Karl: Garstige Leute!

Elisabeth: Da kam der Schneider zu deinem Vater und bat ihn, er möchte ihm zu seinem Geld verhelfen.

Und da ritt er aus, und nahm den Kölnern ein paar Kaufleute weg, und plagte sie so lang, bis sie das Geld herausgaben. Wärst du nicht auch ausgeritten?

Karl: Nein! Da muss man durch einen dicken, dicken Wald, sind Hexen drin.

Elisabeth: Ist ein rechter Bursch, fürchtet sich vor Hexen!

Marie: Ano.

Karel: Ten se hned uzdraví.

Marie: Tu běželo dítě domů a nemohlo od radosti ani mluvit.

Karel: A padlo matce kolem krku a plakalo radostí.

Marie: A tu zvolala matka: jak mi to je? A byla – no, Karle?

Karel: A byla – a byla –

Marie: Už zase nedáváš pozor! – A byla zdravá. A dítě vyléčilo krále a císaře, a tak zbohatlo, že postavilo velký klášter.

Elisabeta: Nemohu pochopit, kde zůstává můj pán? Je to pět dní a nocí, co je pryč, a to doufal, že své tažení uskuteční co nejdřív.

Marie: To mě už dlouho naplňuje obavami. Kdybych měla mít takového muže, který by se stále vystavoval nebezpečí, zemřela bych do roka.

Elisabeta: Proto děkuji Bohu, že mě utvořil silnější.

Karel: Ale copak musí otec vyjíždět, když je to tak nebezpečné?

Marie: Je to jeho vůle.

Elisabeta: Snad musí, milý Karle.

Karel: Proč?

Elisabeta: Víš ještě, jak posledně odjel a přivezl ti zemli?

Karel: Přiveze mi zas?

Elisabeta: Možná. Podívej, byl tam jeden krejčí ze Stuttgartu, který byl vynikající lukostřelec a vyhrál v Kolíně ve střelbě první cenu.

Karel: Bylo to hodně?

Elisabeta: Sto tolarů. A oni mu je pak nechtěli dát.

Marie: To je ohavné, vid', Karle!

Karel: Ohavní lidé!

Elisabeta: Tu přišel ten krejčí ke tvému otci a prosil ho, zda by mu dopomohl k jeho penězům.

A tak vyjel a zajał Kolíňanům několik kupců a mořil je tak dlouho, dokud nevydali peníze. Nebyl bys také jel?

Karel: Ne! To se musí hustým, hustým lesem a tam jsou čarodějnice.

Elisabeta: To je mi pořádný chlapák, bojí se čarodějnic!

¹⁸ trefflich – výtečný, znamenitý (zastaralý formální výraz), der Bogenschütz = der Bogenschütze – lučištník, lukostřelec

Maria: Du tust besser, Karl! Leb du einmal auf deinem Schloss als ein frommer christlicher Ritter. Auf seinen eigenen Gütern findet man zum Wohltun Gelegenheit genug. Die rechtschaffensten Ritter begehen mehr Ungerechtigkeit als Gerechtigkeit auf ihren Zügen.

Elisabeth: Schwester, du weißt nicht, was du redest. Gebe nur Gott, dass unser Junge mit der Zeit braver wird, und dem Weislingen nicht nachschlägt, der so treulos an meinem Mann handelt.

Maria: Wir wollen nicht richten, Elisabeth. Mein Bruder ist sehr erbittert, du auch. Ich bin bei der ganzen Sache mehr Zuschauer, und kann billiger sein.

Elisabeth: Er ist nicht zu entschuldigen.

Maria: Was ich von ihm gehört habe, hat mich eingenommen. Erzählte nicht selbst dein Mann so viel Liebes und Gutes von ihm! Wie glücklich war die Jugend, als sie zusammen Edelknaben des Markgrafen waren!

Elisabeth: Das mag sein. Nur sag, was kann der Mensch je Gutes gehabt haben, der seinem besten treusten Freunde nachstellt, seine Dienste den Feinden meines Mannes verkauft, und unseren trefflichen Kaiser¹⁹, der uns so gnädig ist, mit falschen widrigen Vorstellungen einzunehmen sucht.

Karl: Der Vater! der Vater! Der Türmer bläst 's Liedel: „Heisa, mach 's Tor auf.“

Elisabeth: Da kommt er mit Beute.

Ein Reiter kommt.

Reiter: Wir haben gejagt! Wir haben gefangen! Gott grüß' Euch, edle Frauen.

Elisabeth: Habt ihr den Weislingen?

Reiter: Ihn und drei Reiter.

Elisabeth: Wie ging's zu, dass ihr so lang' ausbleibt?

Reiter: Wir lauerten auf ihn zwischen Nürnberg und Bamberg, er wollte nicht kommen, und wir wussten doch, er war auf dem Wege. Endlich kundschafteten wir ihn aus, er war seitwärts gezogen²⁰ und saß geruhig beim Grafen auf Schwarzenberg.

Elisabeth: Den möchten sie auch gern meinem Mann feind haben²¹.

Reiter: Ich sagt's gleich dem Herrn. Auf! Und wir ritten in den Haslacher Wald.

Maria: Das Herz zittert mir im Leibe.

Elisabeth: Ich bin neugierig, ihn zu sehn. Kommen sie bald?

Reiter: Sie reiten das Tal herauf, in einer Viertelstunde sind sie hier.

Maria: Er wird niedergeschlagen sein.

Reiter: Finster genug sieht er aus.

Marie: Děláš dobře, Karle! Měl bys jednou žít na svém hradě jako zbožný křesťanský rytíř. Na svých vlastních statcích najde člověk dost příležitosti k dobročinnosti. Ti nejčestnější rytíři se dopouštějí na svých taženích více nespravedlnosti než spravedlnosti.

Elisabeta: Sestro, nevíš, co říkáš. Dej Bůh, aby se náš hoch časem stal statečnejším a nepodobal se Weislingenovi, který si tak proradně počíná vůči mému muži.

Marie: Nebudeme soudit, Elisabeto. Můj bratr je velmi roztrpčen, ty také. Já jsem v celé věci více divákem, a mohu být spravedlivější.

Elisabeta: Jeho není možné omluvit.

Marie: Co jsem o něm slyšela, mě okouzlo. Nevypravoval sám tvůj muž o něm tolik milého a dobrého! Jak šťastné bylo jejich mládí, když byli spolu pážaty u markraběte!

Elisabeta: To je možné. Jen řekni, co kdy mohlo být dobrého na člověku, který svému nejlepšímu, nejvěrnějšímu příteli klade nástrahy, prodává své služby nepřátelům mého muže, a našeho znamenitého císaře, který je k nám tak laskavý, se snaží získat křivými nepříznivými výmysly.

Karel: Otec! Otec! Hlásný troubí písničku: „Hejsa, otevírá bránu!“

Elisabeta: To se vrací s kořistí.

Vchází jezdec.

Jezdec: Byli jsme na lovu! A máme úlovek! Bůh vás pozdravuj, urozené paní.

Elisabeta: Máte Weislingena?

Jezdec: Jeho a tři jezdce.

Elisabeta: Jak to přišlo, že jste byli tak dlouho pryč?

Jezdec: Čekali jsme na něho mezi Norimberkem a Bambergem, stále nešel, a my jsme přece věděli, že je na cestě. Konečně jsme ho vypátrali, vydal se jinudy a seděl spokojeně u hraběte na Schwarzenberku.

Elisabeta: Toho by také rádi s mým mužem znepřátelili.

Jezdec: Hned jsem to pánovi říkal. Vzhůru! A jeli jsme do haslašského lesa.

Marie: Srdce se mi v těle třese.

Elisabeta: Jsem na něho zvědavá. Přijedou brzy?

Jezdec: Jedou nahoru údolím, za čtvrt hodiny tu budou.

Marie: Bude zničený.

Jezdec: Vypadá dost zasmušile.

¹⁹ jde o císaře Maxmiliána I. (1486 – 1519), císařem od r. 1493

²⁰ er war seitwärts gezogen – doslova *táhl stranou*

²¹ feind – *nepřátelský*, jemandem feind sein – *být nepřátelsky naladěn*

Maria: Sein Anblick wird mir im Herzen weh tun.

Elisabeth: Ah! – Ich will gleich das Essen zurecht machen. Hungrig werdet ihr doch alle sein.

Reiter: Rechtschaffen.

Elisabeth: Nimm den Kellerschlüssel und hol vom besten Wein! Sie haben ihn verdient. *Ab.*

Karl: Ich will mit, Tante.

Maria: Komm, Bursch. *Ab.*

Reiter: Der wird nicht sein Vater, sonst ging' er mit in den Stall!

Götz, Weislingen, Reitersknechte

Götz *Helm und Schwert auf den Tisch legend.* Schnallt mir den Harnisch auf und gebt mir mein Wams. Die Bequemlichkeit wird mir wohl tun. Bruder Martin, du sagtest recht –

Weislingen *auf und ab gehend.*

Götz: Seid guten Muts! Kommt, entwaffnet²² Euch. Wo sind Eure Kleider? Ich hoffe, es ist nichts verloren gegangen. *Zum Knecht.* Frag seine Knechte, und öffnet das Gepäck, und seht zu, dass nichts abhanden komme. Ich könnt Euch auch von den meinigen borgen.

Weislingen: Lasst mich so, es ist alles eins.

Götz: Könnt Euch ein hübsches saubres Kleid geben, ist zwar nur leinen. Mir ist's zu eng worden. Ich hatt's auf der Hochzeit meines gnädigen Herrn des Pfalzgrafen an, eben damals, als Euer Bischof so giftig über mich wurde.

Weislingen: Ich wollt', Ihr ließt mich allein.

Götz: Warum das? Ich bitt' Euch, seid aufgeräumt. Ihr seid in meiner Gewalt, und ich werde sie nicht missbrauchen.

Weislingen: Dafür war mir's noch nicht bange. Das ist Eure Ritterpflicht.

Götz: Und Ihr wisst, dass die mir heilig ist.

Weislingen: Ich bin gefangen; das übrige ist eins.

Götz: Ihr solltet nicht so reden. Wenn Ihr's mit Fürsten zu tun hättet, und sie Euch in tiefen Turm an Ketten aufhängen, und der Wächter Euch den Schlaf weg-pfeifen müsste!

Die Knechte mit den Kleidern kommen.

Weislingen *zieht sich aus und an.*

Karl kommt.

Marie: Pohled na něho mě bolí u srdce.

Elisabeta: Ach! – Připravím hned jídlo. Hladoví přece budou všichni.

Jezdec: Pořádně.

Elisabeta: Vezmi klíče od sklepa a přines to nejlepší víno! Zasloužili si ho. *Odchází.*

Karel: Chci jít s tebou, teto.

Marie: Pojd', chlapče. *Odcházejí.*

Jezdec: Ten nebude po otci, jinak by šel se mnou do stáje!

Götz, Weislingen, jezdcí.

Götz *odkládá na stůl přílbu a meč.* Rozepněte mi brnění a podejte mi mou kazajku. Pohodlí mi udělá dobře. Bratře Martine, měl jsi pravdu –

Weislingen *přechází sem a tam.*

Götz: Odvahu! Pojdte, odložte si. Kde je váš oděv? Doufám, že se snad nic neztratilo. *Ke sloužícímu.* Zeptej se jeho sluhů, otevřete zavazadla a podívejte se, jestli se něco neztratilo. Mohu vám půjčit také něco svého.

Weislingen: Nechte mě tak, všechno je jedno.

Götz: Mohl bych vám dát pěkný čistý oděv, je sice jen lněný. Mně je už těsný. Měl jsem ho na sobě na svatbě milostivého pana falckraběte, právě tehdy, kdy váš biskup byl ke mně tak jízlivý.

Weislingen: Chtěl jsem, abyste mě nechal o samotě.

Götz: Proč to? Prosím vás, buďte v klidu. Jste v mé moci a já ji nezneužiji.

Weislingen: Z toho jsem strach neměl. To je vaše rytířská povinnost.

Götz: A vy víte, že je mi svatá.

Weislingen: Jsem zajat; ostatní je mi jedno.

Götz: Neměl byste tak mluvit. Co kdybyste měl co dělat se zeměpány, a ti vás připoutali v hluboké věži na řetězy, a stráž by vám musela odpískávat spánek!

Přicházejí sluhové s oblečením.

Weislingen *se převléká.*

Přichází Karel.

²² entwaffnen – doslova *odzbroit, odebrat zbraň*

Karl: Guten Morgen, Vater!

Götz *küsst ihn:* Guten Morgen, Junge. Wie habt ihr die Zeit gelebt?

Karl: Recht geschickt, Vater! Die Tante sagt: ich sei recht geschickt.

Götz: So!

Karl: Hast du mir was mitgebracht?

Götz: Diesmal nicht.

Karl: Ich hab viel gelernt.

Götz: Ei!

Karl: Soll ich dir vom frommen Kind erzählen?

Götz: Nach Tische.

Karl: Ich weiß noch was.

Götz: Was wird das sein?

Karl: Jagsthausen ist ein Dorf und Schloss an der Jagst, gehört seit zweihundert Jahren den Herrn von Berlichingen erb- und eigentümlich zu.

Götz: Kennst du den Herrn von Berlichingen?

Karl *sieht ihn starr an.*

Götz *vor sich:* Er kennt wohl vor lauter Gelehrsamkeit seinen Vater nicht. – Wem gehört Jagsthausen?

Karl: Jagsthausen ist ein Dorf und Schloss an der Jagst.

Götz: Das frag' ich nicht. – Ich kannte alle Pfade, Wege und Furten, eh ich wusste, wie Fluss, Dorf und Burg hieß. – Die Mutter ist in der Küche?

Karl: Ja, Vater! Sie kocht weiße Rüben und ein Lammsbraten.

Götz: Weißt du's auch, Hans Küchenmeister?

Karl: Und für mich zum Nachtsch hat die Tante einen Apfel gebraten.

Götz: Kannst du sie nicht roh essen?

Karl: Schmeckt so besser.

Götz: Du musst immer was Apartes haben. – Weislingen! Ich bin gleich wieder bei Euch. Ich muss meine Frau doch sehn. Komm mit, Karl.

Karl: Wer ist der Mann?

Götz: Grüß' ihn. Bitt' ihn, er soll lustig sein.

Karl: Da, Mann! hast du eine Hand, sei lustig, das Essen ist bald fertig.

Weislingen *hebt ihn in die Höh und küsst ihn:* Glückliches Kind! Das kein Übel kennt, als wenn die Suppe lang ausbleibt. Gott lass Euch viel Freud am Knaben erleben, Berlichingen.

Karel: Dobré ráno, otče!

Götz *ho líbá:* Dobré ráno, chlapče! Jak jste celou dobu žili?

Karel: Opravdu dobře, otče! Teta říká, že jsem prý byl moc šikovný.

Götz: Tak!

Karel: Přinesl jsi mi něco?

Götz: Tentokrát ne.

Karel: Hodně jsem se učil.

Götz: Aj!

Karel: Mám ti vypravovat o zbožném dítěti?

Götz: Po jídle.

Karel: Já vím ještě něco.

Götz: Co to bude?

Karel: Jagsthausen je vesnice a hrad na Jagstu, náleží jako dědictví a vlastnictví už po dvě stě let pánům z Berlichingenu.

Götz: Znáš pána z Berlichingenu?

Karel *se na něj strnule dívá.*

Götz *pro sebe:* Pro samou učenost snad nezná svého otce. – Komu patří Jagsthausen?

Karel: Jagsthausen je vesnice a hrad na Jagstu.

Götz: Na to se neptám. – Já znal všechny pěšiny, cesty a brody, ještě dřív než jsem věděl, jak se řeka, vesnice a hrad jmenují. – Matka je v kuchyni?

Karel: Ano, otče! Vaří tuřín a jehněčí.

Götz: To víš také, Honzo šéfkuchaři?

Karel: A pro mne upekla teta jako zákusek jablko.

Götz: Copak je nemůžeš jíst syrová?

Karel: Tak to chutná lépe.

Götz: Ty musíš mít vždycky něco pikantního. – Weislingene! Hned jsem zase u vás. Musím se přece podívat za svou paní. Pojd' se mnou, Karle.

Karel: Kdo je ten muž?

Götz: Pozdrav ho. Požádej ho, aby byl veselý.

Karel: Tady máš, pane, ruku, rozvesel se, brzy bude jídlo hotové.

Weislingen *ho zvedne do výšky a políbí ho:* Šťastné dítě! Které nezná nic horšího, než když musí dlouho čekat na polévku. Bůh vám dopřej prožít hodně radosti na tom chlapci, Berlichingene.

Götz: Wo viel Licht ist, ist starker Schatten – doch wär mir's willkommen. Wollen sehn, was es gibt.

Sie gehen.

Weislingen: O dass ich aufwachte! Und das alles wäre ein Traum! In Berlichingens Gewalt! dessen Andenken ich mied wie Feuer, den ich hoffte zu überwältigen! Und er – der alte treuherzige Götz! Heiliger Gott, was will aus dem allen werden? Rückgeführt, Adelbert, in den Saal! Wo wir als Buben unsere Jagd trieben – da du ihn liebtest, an ihm hingst wie an deiner Seele. Ach! Glückselige Zeiten, ihr seid vorbei, da noch der alte Berlichingen hier am Kamin saß, da wir um ihn durcheinander spielten. Wie wird sich der Bischof ängstigen, und meine Freunde. Ich weiß, das ganze Land nimmt teil an meinem Unfall. Was ist's! Können sie mir geben, wonach ich strebe?

Götz mit einer Flasche Wein und Becher: Bis das Essen fertig wird, wollen wir eins trinken. Kommt, setzt Euch, tut, als wenn Ihr zu Hause wärt. Denkt, Ihr seid einmal wieder beim Götz. Haben doch lange nicht beisammen gegessen, lang keine Flasche miteinander ausgestochen. *Bringt's ihm.*

Weislingen: Die Zeiten sind vorbei.

Götz: Behüte Gott! Zwar vergnügtere Tage werden wir wohl nicht wieder finden als an des Markgrafen Hof, da wir miteinander umherzogen. Ich erinnere mich mit Freuden meiner Jugend. Wir hielten immer redlich zusammen als gute brave Jungen, dafür erkannte uns auch jedermann. *Schenkt ein und bringt's.* Kastor und Pollux! Mir tat's immer im Herzen wohl, wenn uns der Markgraf so nannte.

Weislingen: Der Bischof von Würzburg hatte es aufgebracht.

Götz: Das war ein gelehrter Herr, und dabei so leutselig. Ich erinnere mich seiner, so lange ich lebe, wie er uns liebte und unsere Eintracht lobte.

Weislingen: Nichts mehr davon!

Götz: Warum nicht? Nach der Arbeit wüsst' ich nichts Angenehmers, als mich des Vergangenen zu erinnern. Freilich, wenn ich wieder so bedenke, wie wir Liebs und Leids²³ zusammentrugen, einander alles waren, und wie ich damals wähnte, so sollt's unser ganzes Leben sein! War das nicht all mein Trost, wie mir diese Hand weggeschossen ward vor Landshut, und du mich pflegtest und mehr als Bruder für mich sorgtest? Ich hoffte, Adelbert wird künftig meine rechte Hand sein. Und nun –

Weislingen: Oh!

²³ Liebs und Leids – v němčině jsou oblíbená sousloví s aliterací (pozůstatek starogermánské poezie), např. mit Lust und Laune.

Götz: Kde je hodně světla, je hluboký stín – ale uvítal bych to. Uvidíme, co bude.

Odcházejí.

Weislingen: Ó kéž bych se probudil! A to všechno by byl jen sen! V Berlichingenově moci! Jehož památce jsem se vyhýbal jako ohni, kterého jsem doufal zdolat! A on – ten starý dobrosrdečný Götz! Svatý Bože, co bude, co z toho všeho vznikne? Zpátky, Adelberte, do sálu! Kde jsme se jako chlapci honili – vždyť jsi ho miloval, visel jsi na něm jako na vlastní duši. Ach! Je vám konec, blažené časy, kdy ještě starý Berlichingen seděl zde u krbu, kdy jsme si kolem něho hráli. Jaký bude mít biskup strach, a moji přátelé. Víím, celá zem má podíl na mém neštěstí. Co z toho! Mohou mi dát to, oč se snažím?

Götz s lahví vína a poháry: Než bude jídlo hotové, vypijme si skleničku. Pojdte, posadte se, dělejte jako doma! Pomyslete, jste zase jednou u Götze. Už jsme přece dlouho společně neposeděli, dlouho spolu nezdolali žádnou láhev. *Přináší mu ji.*

Weislingen: Ty časy už minuly.

Götz: Chraň, Bože! Sice už asi znova nenajdeme radostnější dny než ty u dvora markraběte, když jsme se tam spolu potulovali. Vzpomínám s potěšením na své mládí. Vždy jsme stáli poctivě při sobě, jako dobří hodní hoši, podle toho nás také kdokoliv poznal. *Nalévá a přináší víno.* Kastor a Pollux! Vždy mi bylo dobře u srdce, když nás markrabě tak nazýval.

Weislingen: To zavedl biskup z Würzburku.

Götz: To byl učený pán, a přitom tak laskavý. Vzpomínám na něho, co jsem živ, jak nás laskal a chválil naši svornost.

Weislingen: Už dost o tom!

Götz: Proč ne? Po práci neznám nic příjemnějšího než vzpomínat na minulost. Ovšem, když tak zvažuji, jak jsme společně snášeli dobré i špatné, ve všem byli zajedno, a jak jsem si tenkrát myslel, že to tak bude po celý život! Copak to nebyla veškerá moje útěcha, když mi u Landshutu ustřelili tu ruku a tys o mě pečoval a staral se víc jak bratr? Doufal jsem, že Adelbert bude příště mou pravou rukou. A teď –

Weislingen: Och!

Götz: Wenn du mir damals gefolgt hättest, da ich dir anlag, mit nach Brabant zu ziehen, es wäre alles gut geblieben. Da hielt dich das unglückliche Hofleben und die Scherereien mit den Weibern. Ich sagt' es dir immer, wenn du dich mit den eiteln garstigen Frauen abgabst, du wirst ein Spitzbub, sagt' ich, Adelbert.

Weislingen: Wozu soll das alles?

Götz: Wollte Gott, ich könnt's vergessen! Bist du nicht ebenso frei, so edel geboren, unabhängig, nur dem Kaiser untertan, und du schmiegst dich unter Vasallen? Was hast du von dem Bischof? Weil er dein Nachbar ist? dich necken könnte? Verkennst den Wert eines freien Rittersmanns, der nur abhängt von Gott, seinem Kaiser und sich selbst! Verkriechst dich zum ersten Hofschanzen²⁴ eines eigensinnigen neidischen Pfaffen!

Weislingen: Lasst mich reden.

Götz: Was hast du zu sagen?

Weislingen: Du siehst die Fürsten an, wie der Wolf den Hirten. Und doch, darfst du sie schelten, dass sie ihrer Leut und Länder Bestes wahren? Sind sie denn einen Augenblick vor den ungerechten Rittersleuten sicher, die ihre Untertanen auf allen Straßen anfallen, ihre Dörfer und Schlösser verheeren? Ist's nicht ein guter Geist, der ihnen einräth, auf Mittel zu denken, Deutschland zu beruhigen, Recht und Gerechtigkeit zu handhaben, um einen jeden, Großen und Kleinen, die Vorteile des Friedens genießen zu machen?

Götz: Ja! Ja! Ich versteh! Weislingen, wären die Fürsten, wie Ihr sie schildert, wir hätten alles, was wir begehren. Ruh und Frieden! Ich glaub's wohl! Den wünscht jeder Raubvogel, die Beute nach Bequemlichkeit zu verzehren. Wohlsein eines jeden! Dass sie sich nur darum graue Haare wachsen ließen! Und mit unserem Kaiser spielen sie auf eine unanständige Art. Er meint's gut und möcht gern bessern. Da kommt denn alle Tage ein neuer Pfannenflicker und meint so und so. Nun ergehn Verordnungen über Verordnungen, und wird eine über die andere vergessen; und was den Fürsten in ihren Kram dient, da sind sie hinterher, und gloriiern von Ruh und Sicherheit des Reichs, bis sie die Kleinen unterm Fuß haben.

Weislingen: Ihr seht's von Eurer Seite.

Götz: Das tut jeder. Es ist die Frage, auf welcher Seite Licht und Recht ist.

Weislingen: Ihr dürft reden, ich bin der Gefangene.

Götz: Wenn Euer Gewissen rein ist, so seid Ihr frei. Aber wie war's um den Landfrieden? Ich weiß noch, als ein Bub von sechzehn Jahren war ich mit dem Markgrafen auf dem Reichstag. Was die Fürsten da für weite Mäuler machten, und die Geistlichen am ärgsten. Euer Bischof lärmte dem Kaiser die Ohren voll, als

Götz: Kdybys mě byl tenkrát následoval, když jsem ti navrhoval, abys táhl se mnou do Brabant, bylo by všechno zůstalo dobré. Zde tě zdržoval nešťastný dvorský život a opletačky se ženami. Stále jsem ti říkal, když ses zahazoval s těmi ješitnými odpudivými ženami, říkal jsem, ty budeš taškář, Adelberte.

Weislingen: K čemu to všechno?

Götz: Dejj Bůh, mohl bych na to zapomenout! Což nejsi právě tak svobodný, tak urozený, nezávislý, poddaný jen císaři, a ty se přidáš mezi vazaly? Co máš z biskupa? Protože je tvůj soused? Mohl by si tě dobírat? Nedoceňuješ hodnotu svobodného rytíře, který je závislý pouze na Bohu, císaři a na sobě samém! Zalezeš do první skuliny u dvora svéhlavého závistivého velebníčka.

Weislingen: Nechte mě mluvit.

Götz: Co chceš říct?

Weislingen: Díváš se na pány jako vlk na pastýře. A přece, smíš je plísnit, že chrání pro své lidi a zemi to nejlepší? Copak jsou i jen chvíli jisti před nespravedlivými rytíři, kteří přepadají jejich poddané na všech cestách, pustoší jejich vesnice a hrady? Není to dobrý duch, který jim radí, aby mysleli na prostředky, jak uklidnit Německo, provádět právo a spravedlnost pro jednoho každého, velkého i malého, nechat je užívat předností míru?

Götz: Ano! Ano! Rozumím! Weislingene, kdyby páni byli, jak je líčíte, měli bychom všechno, po čem toužíme. Klid a mír! Věřím tomu! To si přeje každý dravý pták, aby v pohodlí strávil kořist. Blaho jednoho každého! Aby si jen proto nechali růst šedé vlasy! A s naším císařem si hrají nehorázným způsobem. Myslí to dobře a rád by napravoval chyby. Tu ale přichází den co den nový příštípkář a míní tak a tak. A tu se vydává jedno nařízení za druhým a jedno pro druhé se zapomíná; a co se pánům hodí do krámu, to následují a opěvují klid a jistotu říše, dokud ty malé neovládnou.

Weislingen: Vidíte to ze své strany.

Götz: To dělá každý. Otázkou je, na které straně je světlo a spravedlnost.

Weislingen: Vy můžete mluvit, já jsem zajatec.

Götz: Když je vaše svědomí čisté, pak jste svobodný. Ale jak to bylo s mírem v zemi? Víím ještě, když jsem jako šestnáctiletý hoch byl s markrabětem na říšském sněmu. Jaké tam ti páni dělali velké huby a duchovní nejhůř. Váš biskup toho císaři napovídal plné uši, jako by mu spravedlnost bůhví jak! byla přirostla

²⁴ „Schanze“ je hanlivé označení pro dvořana.

wenn ihm wunder wie!²⁵ die Gerechtigkeit ans Herz gewachsen wäre; und jetzt wirft er mir einen Buben nieder, zur Zeit da unsere Händel vertragen sind, ich an nichts Böses denke. Ist nicht alles zwischen uns geschlichtet? Was hat er mit dem Buben?

Weislingen: Es geschah ohne sein Wissen.

Götz: Warum gibt er ihn nicht wieder los?

Weislingen: Er hat sich nicht aufgeführt, wie er sollte.

Götz: Nicht wie er sollte? Bei meinem Eid²⁶, er hat getan, wie er sollte, so gewiss er mit Eurer und des Bischofs Kundschaft gefangen ist. Meint Ihr, ich komm erst heut auf die Welt, dass ich nicht sehen soll, wo alles hinaus will?

Weislingen: Ihr seid argwöhnisch und tut uns unrecht.

Götz: Weislingen, soll ich von der Leber weg reden²⁷? Ich bin euch ein Dorn in den Augen, so klein ich bin, und der Sickingen und Selbitz nicht weniger, weil wir fest entschlossen sind, zu sterben eh, als jemandem die Luft zu verdanken, außer Gott, und unsere Treu und Dienst zu leisten, als dem Kaiser. Da ziehen sie nun um mich herum²⁸, verschwärzen mich bei Ihrer Majestät und ihren Freunden und meinen Nachbarn, und spionieren nach Vorteil über mich. Aus dem Wege wollen sie mich haben. Darum nahmt ihr meinen Buben gefangen, weil ihr wusstet, ich hatt' ihn auf Kundschaft ausgeschickt; und darum tat er nicht, was er sollte, weil er mich nicht an euch verriet. Und du, Weislingen, bist ihr Werkzeug!

Weislingen: Berlichingen!

Götz: Kein Wort mehr davon! Ich bin ein Feind von Explikationen²⁹; man betrügt sich oder den andern, und meist beide.

Karl: Zu Tisch, Vater.

Götz: Fröhliche Botschaft! – Kommt! ich hoffe, meine Weibleute sollen Euch munter machen. Ihr wart sonst ein Liebhaber, die Fräulein wussten von Euch zu erzählen. Kommt! Ab.

k srdci; a teď mi sám zajal jednoho panoše, když teď náš spor je vyřízen, nemyslím na nic zlého. Copak není mezi námi všechno urovnáno? Co zamýšlí s tím hochem?

Weislingen: To se stalo bez jeho vědomí.

Götz: Proč ho nepropustí?

Weislingen: Nechoval se, jak by měl.

Götz: Ne, jak by měl? Přisáhám, že dělal, co měl, tak jistě byl zajat díky vašemu a biskupovu pátrání. Myslíte, že jsem teprve dnes přišel na svět, abych nevěděl, kam všechno směřuje?

Weislingen: Jste podezřívavý a křivdíte nám.

Götz: Weislingene, mám mluvit od srdce? Jsem vám trnem v očích, tak malý jsem a Sickingen a Selbitz neméně, protože jsme pevně rozhodnutí zemřít dříve, než budeme někomu vděčit za doušek vzduchu, vyjma Bohu, a naši věrnost a služby poskytnout jen císaři. Tu kolem mne krouží, očerňují mě u Jeho Výsosti a u svých přátel a mých sousedů, a slídí po výhodách nade mnou. Chtějí mě mít z cesty. Proto jste zajali mého panoše, protože jste věděli, že jsem ho vyslal na výzvědy; a proto nedělal, co měl, protože mě nevyzradil. A ty, Weislingene, jsi jejich nástroj!

Weislingen: Berlichingene!

Götz: Už ani slovo o tom! Jsem nepřitelem vysvětlování; člověk podvede sebe nebo ostatní, a většinou oboje.

Karel: Ke stolu, otče.

Götz: Radostné poselství! – Pojd'te! doufám, že mé ženy vás rozveselí. Obyčejně jste býval milovníkem, dívky o vás dovedly vypravovat. Pojd'te! *Odcházejí.*

Akt 1
Teil 3

Im bischöflichen Palaste zu Bamberg. Der Speisesaal

Bischof von Bamberg, Abt von Fulda, Olearius, Liebetraut, Hofleute.

An Tafel. Der Nachtisch und die großen Pokale werden aufgetragen.

Bischof: Studieren jetzt viele Deutsche von Adel zu Bologna?

V biskupském paláci v Bamberku. Jídelna

Biskup z Bamberku, opat z Fuldy, Olearius, Liebetraut, dvořané.

U prostřeného stolu. Přinášejí se zákusky a velké poháry.

Biskup: Studuje teď v Bologni hodně německých šlechticů?

²⁵ das Wunder – *zážrak, div*; kein Wunder! – *Není divu!*; wunder was – *bůhvíco*, wunder wie – *bůhvíjak*

²⁶ der Eid – *přísaha*

²⁷ frei von der Leber weg reden – *mluvit bez obalu, od srdce, od plic*

²⁸ herumziehen – *doslova táhnout kolem*

²⁹ die Explikation – *explikace, vysvětlení, objasnění*